

KWADRANT

DE VERLICHTING

Het handelen van mensen is altijd onderhevig aan waarden. Voor leerlingen is dat vaak niet helder. Dat komt omdat die waarden niet altijd even expliciet zijn. Een kwadrant helpt de leerlingen zicht te krijgen op hoe de mensen hebben gehandeld vanuit hun waarden. Het maakt complexe keuzen inzichtelijk. Maar een kwadrant kan ook een bijdrage leveren aan het oefenen van historische vaardigheden, zoals het onderscheid maken tussen oorzaak en gevolg.

Een 'Kwadrant' laat leerlingen:

- argumenteren en redeneren
- oordelen en beoordelen
- herkennen en reconstrueren
- verbanden en samenhang vinden
- voorkennis activeren en gebruiken

Onderwerp	De Verlichting
Activiteit	Leerlingen bepalen of de gelezen bronnen een Verlicht denkbeeld laten zien, of niet. Daarnaast geven ze aan of de auteur handelde uit eigen belang of algemeen belang.
Tijdsduur	De werkvorm duurt 50 minuten, inclusief nabespreken
Beginsituatie	Niveau: onderbouw havo/vwo In de klas is de Verlichting behandeld
Instrueren	Wat: vandaag gaan we kijken naar enkele bronnen waar de Verlichting al dan niet een rol in speelde Hoe: je bepaalt daarbij of hetgeen beschreven in de bronnen Verlicht is of niet en of diegene in de bron handelde uit eigen belang of algemeen belang
Uitvoeren	Waarom: met deze werkvorm leer je waarde te hechten aan bronnen Iedere leerling krijgt een instructieblad en invulblad. De leerlingen maken individueel de opdracht. Daarna worden de individuele resultaten in een groepje van drie besproken en komt er een gemeenschappelijke kwadrant uit. Vervolgens beantwoorden de leerlingen individueel enkele vragen.
Nabespreken	Wat: waar heb je de verschillende bronnen geplaatst? Hoe: hoe heb je de opdracht aangepakt? Hoe bepaal je waar iets of iemand in de kwadrant komt? Waarom: vraag aan de leerlingen wat ze in de les hebben geleerd? Wat was er anders aan deze manier van werken?

Literatuurverwijzingen:

- Havekes, H. (red.), *Geschiedenis doordacht: Actief Historisch Denken 2* (Boxmeer, 2005).
- Fisher, P. (red.), *Thinking Through History* (Londen, 2000).
- Vries, J. de (red.), *Actief Historisch Denken: Opdrachten voor activerend geschiedenisonderwijs* (Boxmeer, 2004).

Deze werkvorm is volledig tot stand gekomen om geschiedenisdocenten te inspireren activerende didactiek toe te passen in hun lessen. Mocht u van mening zijn dat in deze specifieke werkvorm content gebruikt is waarover u copyright beschikt, kunt u zich wenden tot de beheerder van de website.

KWADRANT

DE VERLICHTING

Vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw komen er in Europa steeds meer mensen op die geloofden in een betere en meer rechtvaardige wereld. Volgens deze denkers konden mensen dit alleen bereiken door hun verstand te gebruiken. Hierdoor konden mensen alle moeilijke vraagstukken, problemen en onrechtvaardigheden oplossen. Tijdens de achttiende eeuw kwamen steeds meer mensen met de ideeën van Verlichtingsfilosofen in aanraking. Toch bleef een groot deel van de bevolking denken op de oude manier. Hierover zijn verschillende bronnen verschenen. De idealen van Verlichte denkers en van degenen die het 'oude denken' aanhingen kwamen voort uit eigen belang of het algemene belang van de samenleving.

In deze werkvorm lees je enkele bronnen uit de zeventiende en achttiende eeuw. Bij iedere bron geef je aan:

- in hoeverre de bron verlicht of niet verlicht is en;
- in hoeverre de bron is geschreven vanuit eigen belang of algemeen belang.

Dit doe je door de bronnen in het waardekwadrant te plaatsen.

bron 1 – een bisschop over de macht van de koning:

'Alle macht komt van God. Koningen zijn de vertegenwoordigers van God op aarde. De besluiten van de koning zijn besluiten van God. Ze zijn absoluut, want ze hoeven geen rekening te houden met anderen in het rijk. Ook de wetten van de koning zijn van God afkomstig. De koning had zo alle macht in handen.'

bron 2 – Hiëronymus van Alphen schreef:

'Mijn spelen is leren, mijn leren is spelen.
En waarom zou mij dan het leren vervelen?
Het lezen en schrijven verschaft mij vermaak.
Mijn hoepel, mijn priktol verruil ik voor boeken;
Ik wil in mijn prenten mijn tijdverdrijf zoeken,
't Is wijsheid, 't zijn deugden, naar welke ik haak.'

bron 3 – een fragment uit het Plakkaat van Verlatinghe opgesteld door de Nederlandse gewesten:

'Het is voor iedereen duidelijk dat een koning door God aan het hoofd van zijn onderdanen is geplaatst om hen te beschermen tegen alle onrecht, leed en geweld. God heeft de mens niet gemaakt voor de vorst, om hem in alles wat hij beveelt als slaven te dienen. Integendeel, de vorst is er juist voor de mensen. Zonder hen zou hij geen vorst zijn. Hij is er om rechtvaardig te regeren, te verdedigen en als een vader voor hen te zorgen. Hij zal hen met zijn leven verdedigen.'

bron 4 – een fragment uit een boek:

‘In het voorjaar van 1788 ontstaat er een ruzie tussen de koning en het parlement van Parijs. Op 19 november 1788 komt de koning persoonlijk naar het parlement met een belangrijk voorstel tot verlenging van een belastingheffing. Aan het einde van de dag besluit de koning de wet in te voeren zonder het parlement te laten stemmen. Hij gebruikt de woorden: ‘Het is legaal, omdat ik het wil.’ Het parlement weigert vervolgens de wet te registreren, maar wordt er uiteindelijk door de koning toe gedwongen.’

bron 5 – Joachim Nettelbeck beschrijft in 1772:

‘De gevangenen werden aan boord gebracht om nader bekeken te worden, de mannelijke met op de rug zo strak samengesnoerde ellebogen dat vaak bloed en etter langs hun armen en lendenen omlaag liep. Pas op het schip werden ze losgemaakt, zodat de scheepsarts nauwkeurig kon onderzoeken of zij gaaf van lijf en leden en volkomen gezond waren. Daarna begon het eigenlijke onderhandelen. Zo gauw de verkopers van het toneel waren verdwenen, diende de scheepsarts de gekochte slaven een braakmiddel toe om te voorkomen dat de doorstane angst nadelig op hun gezondheid zou werken. Men legde ijzeren boeien aan handen en voeten, waardoor men speciaal de mannelijke slaven in bedwang hield.’

bron 6 – een fragment uit de Verklaring van de rechten van de mens en de burger (1789):

1. De rechten van de mens in de samenleving zijn vrijheid, gelijkheid, veiligheid en eigendom;
2. De gelijkheid bestaat hierin dat de wet dezelfde is voor iedereen. De gelijkheid kent geen onderscheid van geboorte en geen erfenis van machten;
3. Niemand mag gedwongen worden te doen hetgeen de wet niet beveelt.

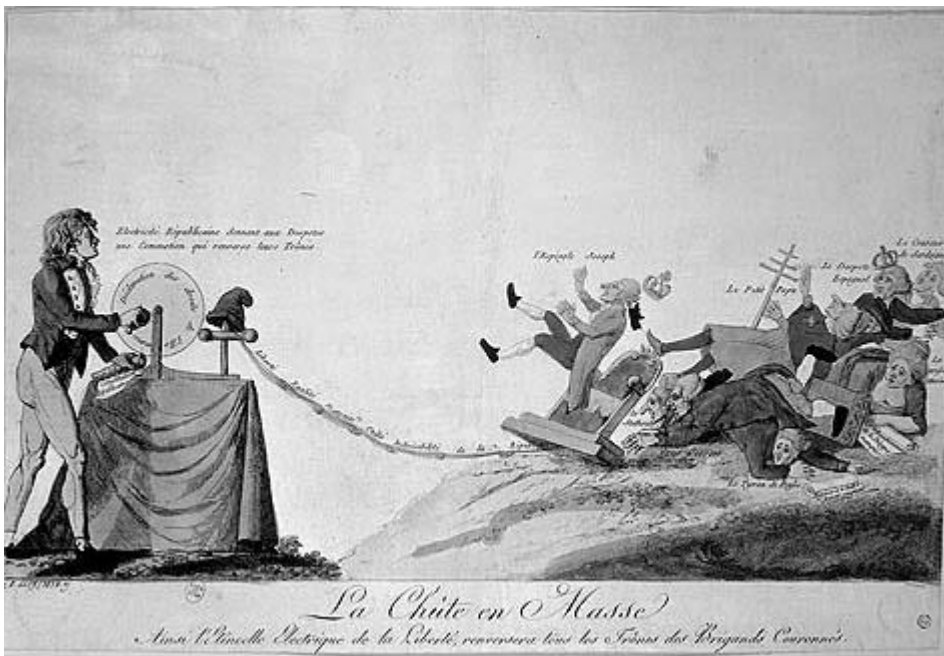
bron 7 – een afbeelding verschenen aan het einde van de achttiende eeuw, door een onbekende tekenaar. Onderschrift:
En ga ik huppelend aan zijn zij, ook dan vermaakt en leert hij mij.

bron 8 – een brief van Lodewijk XVI aan het parlement van Parijs:

‘Ik heb uw betogen gelezen [...]. Het was niet nodig geweest om mij de regels van het registreren van wetten en het houden van stemmingen uit te leggen. Als ik naar het parlement kom, is dat om een discussie te beluisteren over de wet die ik voorleg. Het is alleen nodig om stemmen te tellen als ik niet aanwezig ben bij uw discussies. Als ik aanwezig ben, oordeel ik zelf. Als de meerderheid van de bevolking mijn besluit zou bepalen, dan zou de monarchie niets voorstellen.’

bron 9 – de afbeelding is als waarschuwing gemaakt en verwijst naar een gebeurtenis in het begin van de achttiende eeuw. Twee Europese meisjes in Amerika kwamen in contact met Tibuta, een Indische slaaf. Tibuta vertelde de meisjes graag verhalen en liet daar ook trucjes bij zien. De meisjes raakten volledig gefascineerd door Tibuta. Zo erg, dat hun gedrag compleet veranderde. De dokter dacht dat ze behekst waren door Tibuta. Uiteindelijk werd Tibuta geëxecuteerd.

bron 10 – een achttiende-eeuwse cartoon met als titel: ‘ze vallen allemaal om’. Een tekening waarin de tronen van alle heersers uit Europa en de paus omvallen.

KWADRANT

DE VERLICHTING

Probeer na het invullen van het waardekwadrant onderstaande vragen te beantwoorden.

1. In de bronnen, geschreven door Verlichte denkers, komen verschillende Verlichtingsidealen naar voren. Geef tenminste vier voorbeelden van Verlichtingsidealen die in de bronnen naar voren komen.

2. Handelden de Verlichte denkers, volgens de bronnen, vooral uit eigen belang of algemeen belang?

3. Handelden de 'oude denkers', volgens de bronnen, vooral uit eigen belang of algemeen belang?

4. Waarom waren de 'oude denkers' naar alle waarschijnlijkheid sterk tegen de ideeën van de Verlichte denkers?

5. Een historicus zegt: 'Verlichte denkers handelden altijd uit algemeen belang.' Leg uit dat deze conclusie, op basis van de gelezen bronnen, eigenlijk niet kan worden getrokken.

6. Kijk eens naar de komende thema's. Leg uit dat de Verlichting heeft bijgedragen aan het ontstaan van de Franse Revolutie in 1789.

7. Gebruik het internet. Leg uit dat Frankrijk niet het eerste land was waar de Verlichtingsidealen een revolutie veroorzaakten.

KWADRANT DE VERLICHTING

